

szöveg mellett, de attól elkülönülve kaptak helyet. Csodálatos részleteiben ábrázolja a nyelvileg is jól kidolgozott világot, azok szereplőit, és kiválóan érzékelteti a hangulatokat. Bravúros megoldások jellemzik a színválasztását: a szürke, unalmas világot egyszer a csodálatos olajzölddel és annak árnyalataival illusztrálja, máskor a barna árnyalatai sorakoznak fel a képen. De az illusztráció és a mesei szöveg sehol nem érintkezik szorosan egymással. Nem így a *Nino repülni akar* esetében, ahol a kép és a szöveg viszonya egymásra utaltabb, és jelentéshordozó funkcióval is bír. Ez a különbség már a címdoldalon megmutatkozik. A *Nino* címe a címlap közepén az illusztrációban kapott helyet. A mesét megelőző és a mese lezárását követő lapokon is jelentéshordozó szerepet töltenek be a zászlók, melyeken a kezdésnél a „Rajt! Hajrá-hajráá!”, zárásként a „Cél! Éljen-éééljen!” olvasható. Ez a kelet utal a mesében történő versenyzésre, a két szereplő versengésére és saját küzdelmére, de az olvasó számára is lendületet ad. A mesében kétszer bukkan fel újra a célzászló, mindkét alkalommal akkor, amikor az egyik szereplő (először Nino, majd Fiorella) elérte élete célját (Nino megszerzi és kipróbálja a szárnyat, Fiorella elsőként úszik). A két mese különböző illusztrációs eljárása tökéletesen segítik történetük nyelvi megformálását. Az *Álomszövő Pendula* képeinek könnyed légies ecsetvonásai láttán a befogadó könnyen belekerül a földi és égi álmok birodalmába, míg az egérfiú és pillangólány összetett történetében a képek és azok olykor többletjelentést is hordozó funkciója segít a hangsúlyok megtalálásában, és ezáltal a mű megértésben. (*Naphegy*)

DEZSŐ KINGA

Kiegyensúlyozott mérleg

BENGI LÁSZLÓ: MÁRTON LÁSZLÓ

Bengi László Márton László-monográfiája, hogy rögtön a recenzió elején vaskos közhellyel indítsak, hiánypótló kötet. Márton, amint azt a könyv első mondata siet is leszögezni, jelentős kortárs szerző, tekintélyes életműve éppannyira felismerhető hang a kortárs irodalomban, mint amennyire számos ponton kapcsolódik az aktuális irodalmi folyamatokhoz. Ezen felül fontos figurája a tágabban értett irodalmi életnek, esszéi, fordításai és más közszereplései által.

Az eddigi életműről szóló könyv bizonyosan illeszkedik hát a Tegnap és Ma sorozatba – talán ezt az illeszkedést akarta kifejezni a virtuóz szerkesztő, amikor a borító Márton-portréján látható inggel megegyező színű borítót választott a könyvnek, sőt, immáron az első vizuális benyomás legmélyére hatolva, a Tegnap és Ma logó színe is megegyezik a szerző trikójának árnyalatával. A recenzens ezzel nehéz helyzetbe kerül, ha kritikával akarná illetni a sárgásbarna könyvtárgyat anélkül, hogy magát a szerzőt meg ne sértené.

Lényegesebb ennél azonban a tartalom, amely remek arányérzékkel, jól áttekinthetően követi végig a még korántsem lezárult életművet. A monográfia nyelve zete igen egységes, jól olvasható, választékos, igazi elemző-bemutató nyelv, amely

szóhoz juttatja a művet; az elemzés sosem távolodik el túlságosan a szövegtől, az irodalomtudós inkább a háttérbe vonul, leginkább azokban a szempontokban van jelen, amelyekkel az egyes művekhez közelít. A fejezetek rövid életrajzi, kritikátörténeti bevezetővel indulnak, majd hasonlóan rövid összefoglalással zárulnak, ahol Bengi egy-egy óvatos értékelő gesztussal helyezi el a tárgyalt művet az életművön belül. Ilyen szigorúan egységes és a végtelenségig korrekt szerkesztésmód mellett nem könnyű kitapintani a monográfia preferenciáit. Talán a debütáló kötetéről, a *Nagy-budapesti Rémműldözésről* kimerítőbben szól, továbbá az *Árnyas fűtca* is arányaiban nagyobb teret nyer, de mindkét esetben indoklást is kapunk: az első elbeszéléskötet már egy „teljes fegyverzetében” a közönség elé álló szerző alakját szándékozik megrajzolni, míg az 1999-es kisregény esetében külön említi, hogy terjedelme ellenére a könyvet a kritika kitüntetett figyelemben részesíti. Az egy-szavas fejezetcímek arra utalnak, hogy az adott műveket egy-egy jól megválasztott szempont alapján elemzi végig, mutatja be a monográfia (ez lenne a *Tudatalatti megálló* esetében a „fantasztikum”, a *Jacob Wunschwitz igaz története* esetében a „történelem” stb.). A kötet stiláris, szerkezeti egysége mindazonáltal nem bomlik meg: az elemző elsősorban a prózapoétikai jellegzetességekre figyel, a történet-szöveg összetettségére, valós és fiktív egymásbajátszatására, a perspektívaváltásokra, a történeti síkok szerkezetére és a narrátor szerepére. Mindebből mintha kirajzolódna a Márton-stílus jellemzői – persze a monográfia nem vonja le olvasói helyett az ilyen nagyívű következtetéseket –, amelyben a tematikus sokszínűség, a mozgalmas, esetenként szinte túlszűfolt, fantasztikummal és hatalmas kultúrtörténeti tudásanyaggal vegyített cselekmény társul egy hangsúlyosan jelenlévő, reflexív, metafikciós gesztusokkal operáló elbeszélői szólamhoz. Ezt egészítik ki természetesen egyéb vonások, amelyeket a monográfia részleteiben, de már korántsem olyan átfogó érvénnyel tárgyal, mint például a nyelvjátékokra, a nyelvközöttiségre való érzékenység, amely mintegy a „sokféleségben felmorzsolódó” valóságfogalom (Szegedy-Maszák Mihályt idézve, 103.), az elbizonytalanodó referencialitás fonákjaként jut strukturális szerephez az elbeszélésekben, továbbá az egyes műveknél fontossá váló jegyek, amelyek árnyalják, rétegzik és kiterjesztik a mártoni szövegvilág imént talán kissé durva vonalakkal megrajzolt képét.

Bengi László kötete tehát jól áttekinthető és kereshető, mégis irodalmi eszköztárát illetően józan, pontos és választékos bemutatás. A szigorú szerkesztésmód és a szövegekhez való következetes közelség, ha lehet ilyet mondani, igen letisztult könyvet eredményez, amit persze nagyban segít a tárgyalt, igen tudatosan épülő, építkező életmű is. Márton László életrajzi adatai vagy a művek közvetlen keletkezési közege, minifilológiája csak a legszükségesebb mértékben szövegekbe bele a monográfia fejezeteibe, az elemzések nem válnak öntörvényűekké, nem emelődik be semmilyen „szövegidegen” értelmezői diskurzus; az egyes kortársakkal (például Esterházyval, Bodor Ádámmal) való összevetés éppúgy megmarad az említés szintjén, mint ahogy a Márton által mozgató tekintélyes intertextuális hálózat – amelybe beleértendőek az irodalomtörténeti jelentőségű fordításai és esszéi is – sem csábítja a monográfust komolyabb, az interpretációt koncepcionálisan más irányba vezető kitérőre. Bengi könyve egy-két klasszikus ritka, persze igencsak indokolt említésén túl kizárólag a kritikai recepciót hivatkozva – azt azonban kiváló

ütemérzékkel és bőségben, jóllehet, talán kissé reflektálatlanul (ezt a reflexiót azonban némiképp pótolják a bevezetők-levezetők párszavas, mégis sokatmondó, „elejtett” megjegyzései). Innen nézve Bengi kötetének egyenletessége helyenként túlzott óvatosságnak is tetszhet, amelyet a(z) – meglehet, türelmetlen, Márton Lászlónak azonban feltétlen elkötelezett – olvasó itt-ott felpörgetne vagy épp lelassítana, kibővítene esetleg hálátlanabb, rizikósabb kérdésekkel, dilemmákkal. Különösképp a fordítások juthattak volna komolyabb szóhoz valamilyen formában (erre esély nyílik a *Minerva búvóhelye* fejezetben, de itt sem vállalkozik az elemzés távolabbi párhuzamok megrajzolására), itt-ott felerősödhetne az irodalmi „közeg” vagy a fogadtatás kevésbé szövegekhez kapcsolható aspektusainak taglalása, akár polemikus éllel (például a Márton-szövegek szembeötlő intellektualizmusa és az erre való reflexió, az író közéleti színezetű megnyilatkozásainak, utalásainak jellemzése stb.). Amiként, amolyan konklúzió- vagy kitekintésféleképpen, valamilyen irodalomtörténeti távlat, jelentőség persze óvatos, mégis határozott megbecsülése is elképzelhető lett volna.

Máshonnan közelítve, nevezetesen, ha a monográfia olvasójának volt szerencséje Bengi László előző, Kosztolányi-könyvéhez, akkor nem lepődik meg a józan és tárgyyszerű, egyenletes elemzői nyelven, ugyanakkor arra is emlékezhet, hogy az *Elbeszél halál (Kosztolányi-tanulmányok, 2012)* című kötet egyik, irodalomtörténeti nyomatékkal bíró tétje is akörül rajzolódott ki, hogy az aprólékos, figyelmesen részletező értelmezés hogyan képes a Kosztolányi-filológia (a tanulmánykötet tulajdonképpen a Kosztolányi kritikai kiadás hordalékának is tekinthető) eredményeit felszívni, beépíteni, vagyis, hogy milyen párbeszédbe képes lépni szöveg, interpretáció és filológia. Az ilyen, módszertanilag kevertebb, tisztázatlanabb megoldások, nyitások talán még felfértek volna a Márton-monográfia lapjaira is, igaz, ezzel az életmű-monográfiával szemben állított szintetizáló igény sérült volna.

Mindezt persze úgy is lehetne mondani, hogy Bengi hagyott némi teret a Márton-olvasók fantáziájának: a germanistáknak, hogy ízekre szedjék a Kleist- és Goethe-fordításokat, és ennek különféle nyelvi és poétikai nyomai után kutassanak a szépprózai szövegekben; a filológusoknak, hogy tisztázzanak bizonyos intra- és extratextuális kapcsolódásokat; a közelmúlt irodalomtörténészeinek, hogy végigkövessék pontról pontra, miképpen szöhető egybe a Márton-életmű a kilencvenes évek irodalmi ízlésével, tendenciáival; a huhogóknak, hogy valamilyen szempont alapján kényesebb mérlegre helyezhessék az életmű elemeit; és persze a rajongóknak is, hiszen Bengi mindvégig megmarad igen józan értékelőnek, aki ugyan nem fél dicsérni („Márton László, nyugodt szívvel mondom, briliáns esszéista”, 195.), de sosem merül el az üres magasztalás frázisaiban.

A monográfia egy nyugalmi ponton mutatja be tehát a Márton-szövegüniverzumot, sokarcúnak és labirintusszerűnek, mégis felismerhetőnek, amely nyitottságában is valamiféle teljességélményt közvetít. A legutóbbi prózakötetek kapcsán óvatosan jelez néhány lehetséges új irányt és problémát, de itt sem kockáztat sokat – vagyis Bengi könyve beteljesíti a bevezetőben tett ígéretét, és Márton Lászlót a kilencvenes évek jelentékeny, egyik meghatározó szerzőjeként mutatja be. S bár a recensens ízlésének kissé túl kérdések nélküli, túlságosan lekerekített a monográfia koncepciója, vagyis nemigen látszik, pontosan honnan is tudunk visszatekinte-

ni ilyen magabiztosan a kilencvenes évekre, másképpen: hogy merre is mutat irányt ma a Márton-próza, annyi bizonyos, hogy a Tegnap és Ma tekintélyes, a magyar bölcsészeti szakkönyvkiadásban bizonyosan egyedülálló (sajnálatosan azonban nem számozott!) sorozatának Bengi László kötete, harmincharmadikként, fontos és – kordokumentum-jellege miatt – bizonyára a későbbiekben is jól használható darabja. (*Kalligram*)

LÉNÁRT TAMÁS

Felelős kiadó: IMRE LÁSZLÓ
Kiadja az Alföld Alapítvány megbízásából az Alföld szerkesztősége
Tipográfia: Kass János
Szedés, tördelés: Alföld szerkesztősége.
Nyomás: PIREHAB Nonprofit Kft. Nyomdaüzeme, Debrecen
Felelős vezető: Becker Norbert vezérigazgató
Index: 25 901 ISSN: 0401—3174

Szerkesztőség és kiadóhivatal: 4024 Debrecen, Piac u. 68. Telefon és fax: (52) 412-626 — Postafiók száma: 4001 Debrecen 144. — Kéziratot nem őrzünk meg és nem küldünk vissza. — Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletág. Előfizethető közvetlen a postai kézbesítőknél, az ország bármely postáján, Budapesten a Hírlap Ügyfélszolgálati Irodákban és a Központi Hírlap Centrumnál (Bp., VIII. ker. Orczy tér 1. tel.: 06 1/477-6300; postacím: Bp., 1900). További információ: 06 80/444-444; hirlapelofizetes@posta.hu — Évi előfizetés 7200 Ft, félévi 3600 Ft. — Befizetéskor minden esetben kérjük feltüntetni az *Alföld* irodalmi, művészeti és kritikai folyóirat nevét.